

Olli Kivivuori

LÄPI HARMAAN KIVIVUOREN

Yrjön ja Annan elämästä - sukumme juuret

Alkusanat (Sortavalan mlk:n Kirjavalahden ja Pien-Rytyn kylästä, Karjala-lehti 1970 Irma Pitkänen)

”Entäs se opintokerho Elinaisen ohjaksissa, Leppälän lujassa käissä? Siinä kylän kumpaisenkin, nuoret uutta oppimassa, taitoa tavoittamassa. Hyvän käytöksen haussa. Kyllä muistan Kivivuoret, Arvon, Arvin ahkerina. Kauko Harttusen hyvästä oivalluksesta, älystä. Monta muuta miellyttävää muistoa niistä nuorista.

Tässä Karjala-lehessä, heimolehen helmuksissa, sivuilla tään Sortavalan maalaiskunnan kuulumisten, tässä taasen toistelemme, näyttäen myös nuorisolle, ettei ikinä unohu, koskaan katoa mielestämme kotikylä Karjalassa laajan Laatokan liepeillä.”

Elämä on seikkailu, joka muokkaa ihmistä. Vahva persoona kestää vastoinkäymiset ja suuntaa katseensa tulevaan. Yrjö ja Anna kokivat venäläistämisen ajan, itsenäistymisen vaiheet, sodan, evakkomatkat, monien läheisten liian varhaisen poismenon ja vielä lähes eläkeikäisenä täysin uuden kodin ja tilan rakentamisen. Tämä on isovanhempiemme Yrjön ja Annan tarina, heidän seikkailunsa.

Kiitos

Erityiskiitos serkulleni Anne Kärjelle korvaamattomasta avusta, tuesta ja oikoluvusta. Anne kirjasi isänsä Leevin muistelot, jotka ovat mukana liitteenä. Lisäksi liitteenä Annen laatima sukupuu sekä Leevin kirjoittama puhe Arvin 80-vuotispäiville.

Kiitos serkuilleni Martille, Liisalle ja Pirkolle materiaaleista ja muisteluksista.

Kiitos Jukka Kanaselle Kalevin ja Paulin haastattelujen taltioinneista.

Kiitos koko serkkuyhteisölle positiivisesta suhtautumisesta tähän kirjahankkeeseen.

Kiitos vaimolleni Anjalle oikoluvusta ja tuesta.

Lahdessa 13.10.2024

Olli Kivivuori

Sisällys

1. Kivinavetta, sivu 6
2. Syntymäpaikkana Pentinkulman maisemat, sivu 12
3. Yrjön lapsuus ja kohtalokas aittatyömaa, sivu 13
4. Vuosisadan loppu, ensimmäinen sortokausi, sivu 17
5. Muutto Karjalaan, sivu 18
6. Saarajärvi, Karjalaan asettuminen, sivu 22
7. Aitan kirous, sivu 24
8. Kohti Pien-Ryttyä, sivu 26
9. Vuokraviljelijöistä itsenäisiksi, sivu 28
10. Helylän neito, sivu 30
11. Uuden tilan raivaaminen sivu 30
12. Uusi koti, sivu 31
13. Levottomat vuodet , sivu 32
14. Perhe kasvaa, muuntuu ja menettää, sivu 33
15. Taloudellisen kasvun aika, sivu 34
16. Painostava aika, sivu 37
17. Sodan äänet, sivu 40
18. Leevi kotirintamalla, rauha ja evakkotaival, sivu 41
19. Ensimmäinen evakko aika, sivu 43
20. Paluu Pien-Ryttyyn, sivu 45
21. Hyvästi Pien-Rytty, sivu 47
22. Evakkopaikkana Ruovesi, sivu 49
23. Pihtipudas, uusi alku, sivu 51
24. Elämä vakiintuu, sivu 54
25. Kohtalokas viimeinen tapaaminen, sivu 59
26. Yrjön ja Annan merkitys ja perintö, sivu 60

LIITE 1. Leevi Kivivuori, Tapahtumia Pien-Rytyssä vuosina 1932-1944, sivu 63

LIITE 2. Sukututkimus, Anne Kärki, sivu 74

LIITE 3. Pentinkulman karttapiirros, sivu 77

LIITE 4. Pien-Rytyn alueen kartta, sivu 78

LIITE 5. Leevi Kivivuoren kirje Arvi Kivivuorelle, sivu 79

LIITE 6. Kivivuoren torpan miljöö Urjalassa, sivu 81

LIITE 7. Kivivuoren kavinavetta 1938 Pien-Rytty, sivu 82

LIITE 8. Navetan rauniot 1991 Pien-Rytty, sivu 83

LIITE 9. Kuvia vuodelta 1991 Kirjavalahi ja Pien-Rytty, sivu 84

LIITE 10. Siltalampi, Pien-Rytty 1991, sivu 85

LIITE 11. Yrjö, Anna, Toivo ja Vieno Kaarina 1916, sivu 86

1. Kivinavetta

Yrjön otsalla helmeilevät lukuisat hikikarpalot, mutta liikkeet ovat ripeät ja tehokkaat. Mies muistuttaa tummine hiuksineen ja tuuheine viiksineen kasakkaa. Kasvot ovat ahavoituneet ja ruskettuneet ulkotoissa. Vartalo on hoikka ja ryhdikäs. Yllä on pussihousut ja puuvillapaita, joiden kaverina ovat lätsä ja jatsarit.

Pukeutuminen on turhan lämmintä säähän nähden. Mutta Yrjöllä ei ole tapana vähennellä vaatteita, vaikka mittarissa olisi hellelukemat.

Eletään 1930-luvun loppuvaihetta. Lähestyvistä suursodan uhkasta ei ole vielä isommin huolestuttu Karjalassa. Neuvottelujen ja diplomatiian uskotaan ratkaisevan konfliktin vaarat. Suuren naapurimaan kainalossa eletään niin kuin ennenkin. Töitä tehdään ja uskotaan tulevaisuuteen.

Päivä on lämmin, olisi otollinen heinäntekosää. Nyt on kumminkin vielä tärkeämpi urakka menossa, sillä kivirakentamisen mestari on tullut Viipurista asti johtamaan työtä. Tämä urakka olisi ensin tehtävä valmiiksi. Kivivuoren tilalle Sortavalan maalaiskunnan Pien-Rytyn kylään rakennetaan lohkotuista luonnonkivistä muuraamalla kivinavettaa. Rakennus on edistysellinen ja se on herättänyt naapureissa paljon kiinnostusta. Työmaalla on vieraillut jatkuvasti uteliasta väkeä katsomassa työn etenemistä. Seinät on muurattu kivistä, laipio ja ajosilta on valettu teräsbetonista.

Kivinavetan sisäpuoliset karsinat ovat siistit ja lannanluonti, ja muu lehmien hoito on suunniteltu mahdollisimman helpoksi.

Pojat Arvi ja Arvo ovat noutaneet Lilla-hevosella jo kahteen otteeseen sementtitynnyrin Helylän maatalous- ja rakennustarvikekaupasta. Muuraukseen on käytetty myös sammutettua kalkkia. Betoniin tarvittavaa harjaterästä on haettu samasta rakennustarvikekaupasta. Betonimassaan tarvittavaa soraa on noudettu läheiseltä omilla mailla olevalta sorakuopalta.

Kuopan soraa on käytetty tähän mennessä pääosin kylätien päällysteenä. Nimismies on määrännyt kunkin tien varressa olevan talon hoitamaan oman osuutensa tien sorastamisesta. Siinä on lapiohomia riittänyt varsinkin syyssateiden murjoessa usein tien pinnan kuoppaiseksi.

Vanhimmat pojat Toivo, Arvo, Arvi ja Leevi, yhdessä Yrjön kanssa ovat laskeneet navetan materiaalitarpeet tarkasti. Kaikki on mahdollisimman tarkoin suunniteltu. Urjalassa vietetty lapsuus, hämäläiset juuret sekä vaiherikas elämä ovat muokanneet Yrjöstä, jos ei aivan pihin, niin ainakin hyvin tarkan ja säästäväisen miehen. Yrjö on numeromiehiä ja taitaa räknäyksen. Myös lukemaan hän oppi kiertokoulussa. Hänellä olisi ollut lahjakkuutta vaikka rakennusmestariksi, mutta maanviljelys oli lopulta pakollinen valinta. Suurperheen vesa tarvittiin ansaitsemaan särvintä pöytään.

Puoliso Anna on myös säästäväinen. Hän on syntyperäinen karjalainen, Helylän tyttöjä. Tummat hiukset on kiinnitetty tiukasti nutturalle. Pitkä, lähes maahan ulottuva hame heiluu ripeän kävelyn tahdissa. Luonteeltaan Anna on vilkkaampi kuin Yrjö, jopa hiukan temperamenttinen. Yrjö hiljaisempänä jää herkästi Annan puhuessa alakynteen. Kun Anna puhuu, niin karjalan murre tekee puheesta värikästä-

Anna on synnyttänyt yhdeksän lasta. Nuorimmainen Pauli on vielä pikkupoika. Vanhimmat pojat Toivo, Arvo ja Arvi, ovat jo aikamiehiä ja keskimmäisetkin Leevi, Pentti ja Kalevi, ovat reippaita, työintoisia nuorukaisia. Ainoa tytär, Vieno on nuori neito. Valitettavasti yksi tytär, Vienon vanhempi kaima menehtyi ollessaan vain alle kymmenvuotias. Tuona aikana 1920-30-luvuilla lapsikuolleisuus oli Suomessa vielä korkealla tasolla. Lapsia menehtyi sairauksiin puutteellisen terveydenhuollon ja lääkityksen vuoksi.

Anna ja Vieno eivät ole olleet ainoita perheen naissukupuolen edustajia. Yrjön äiti Amanda oli kortteerannut silloin tällöin vanhoilla päivillään Yrjön ja Annan perheen luona. Hän oli ollut välillä majoituksessa Yrjön sisarusten taloissa. Amanda oli elänyt vaiherikkaan ja värikkään elämän ennen menehtymistään 1920-luvun alkupuolella.

Jälkikasvu on ollut iso apu Yrjölle ja Annalle tilan töissä. Moninaiset maatilan tehtävät ja velvollisuudet ovat tulleet lapsille tutuiksi heti pienestä pitäen. Koulun suorittaminen ja lukemisen sekä laskutaidon oppiminen mahdollisimman hyvin ovat olleet vanhempien vaatimus, josta ei ole joustettu. Lapset ovatkin tuoneet koulun kevätjuhlista kotiin todistuksia pääosin kiitettävien arvosanoin. Myös kädentaidot on huomioitu koulussa hyvillä numeroilla. Yrjön ja Annan perhe on verrattuna muihin kylän pesueisiin menestynyt hyvin. Puutetta ei ole ollut. Ei tosin mitään suuria rikkauksiakaan ole saavutettu. Kova työnteko on tuonut perheelle leivän pöytään ja hiukan myös voita sen päälle.

Yrjö ja vanhin poika Toivo vääntävät ähisten ja puhisten rautakangilla isoa kivilohkareta ajosiltaa ylös. Taitaapa siinä kuulua pari ärräpäätä-

kin miesten suusta. Kivi lipsahtaa välillä väärään suuntaan. Toivo on vanterra ja harteikas nuorukainen. Vanhimpana poikana hänellä on eniten kokemusta rakennustöistä. Nuoresta iästä huolimatta hiusraja on jo noussut otsalla ylemmäs. ”Sie oot kohta kaljupää” muut veljekset kiusaavat Topia. ”Viisaus ja tukka eivät viihy samassa päässä”, pamauttaa Toivo veljille vastauksen ja saa heidät hiljenemään.

Ajosillan yläpäästä on laitettu neljä vahvaa telinelankkua kiviseinän päälle vinossa kulmassa sivuseinään nähden. Seinän päällä odottaa kivimestari puuttuvaa palasta jalat harallaan varoen putoamasta liki kolme metriä korkean seinän päältä maahan. Sopivan kokoiseksi lohkottu kivilohkare solahtaa sementtilaastin päälle. Mestari vääntää kiven suoraan ja tarkastaa, että se on vaaterissa. Sitten mestari täyttää saumat laastilla. Liitoksesta tulee jämäkän näköinen. Seinät alkavat olla lähellä valmistumista. Työporukka on ahkeroinut.

Mestari ähkäisee ja pyyhkii hikeä otsaltaan. Aurinko paistaa ja lämmittää koko Pien-Rytyn kylän kuin saunan. Auringon kimallus heijastuu Siltalammen pinnasta välkehtien. Pihatien päässä on Retsillan mäki, joka on viimeinen ponnistus kulkijalle tai hevoselle ennen pihaan saapumista. Mäen lähellä on komea tuomi. Tänä kesänä se on kukkinut ja tuoksunut erityisen pitkään. Tämä puu on jostain syystä Arville hyvin tärkeä. Usein Arvi iltaisin työpäivän jälkeen istahtaa tuomen vierellä olevalle puukannolle mietiskelemään ja ihailemaan tuomen kauneutta. Nuorukainen imee karjalan jalopuun voimaannuttavaa energiaa itseensä.

Yrjön raivaamat heinä- ja viljapellot siintävät kumpuilevassa maastossa. Peltojen maaperä on vahvaa tummaa multaa. Vuotuinen kasvu on selkeästi parempi kuin muualla Suomessa. Alue on vanhaa Laatokkaa.

Pääskysset lentelevät peltojen yllä. Linnut laulavat. Kanahaukka istuu kuusen latvassa talon takana. Siellä on jyrkkä rinne, joka johtaa siltalammen rantaan. Haukka sujahtaa kuin tykin ammus kuusesta läheisen metsän suuntaan. Harttusen suunnalta kuuluu työn ääniä. Naapurin aloittanut heinänteon. Mestari katselee ihailen upeaa luonnonkaunista näkymää kiviseinän päältä. Mestarin asuinpaikka Viipuri on eläväinen, kansainvälinen ja kaunis kaupunki. Kuitenkin samanlaista kansallismaisemaa ja ilmapiiriä ei voi kokea Viipurissa. Pien-Rytyn kylän miljöö huokuu rauhaa ja työteliäisyyttä.

Anna on tuonut maitohinkissä marjamehua, jota työmiehet hörppivät ahnaasti janoonsa. Kauppansa tekevät myös pärekorissa olevat kauniisti rypytyt karjalanpiirakat. Nuoret miehet vitsailevat muorin piirakoiden olevan kuin kirkkoveneitä ylhäältä päin katsottuna. Yrjö ja mestari naureskelevat pojille ja Yrjö hivelee samalla viiksiään. Annakin sattuu kävelemään pihan poikki työmaan läheltä ja kuulee poikien jutut. ”Eiks aikamiehillä oo muut tekemist? Pauli on sentään ainoo järk mies”, tiuskii Anna pojilleen.

Siltalammella uiskentelivat sen monivuotinen isäntäpari laulujoutsenet Hanno ja Maria. Yrjö oli nimennyt joutsenparin appivanhempien mukaan. Vaikka Yrjö ei ollut varsinainen vitsienkertoja, niin huumorintajua hänellä oli. Joutsenet hallitsivat ylväästi lammen reviiiriään. Joinain kesinä joutsenilla oli ollut poikasia. Tänä kesänä pariskunta vietti kesää lammella kahdestaan. Linnut olivat äänekkäitä. Varsinkin jos lammen heinäisorsajoukko sattui tulemaan liian lähelle. Yrjö oli nimennyt Marian äänekkään laulun, joka muistutti torven truuttausta ”anopin huudoksi”. Tätä ei Yrjö ollut Annalle kertonut.

Elämä on seikkailu, joka muokkaa ihmistä. Vahva persoona kestää vastoinkäymiset ja suuntaa katseensa tulevaan. Yrjö ja Anna kokivat venäläistämisen ajan, itsenäistymisen vaiheet, sodan, evakkomatkat, monien läheisten liian varhaisen poismenon ja vielä lähes eläkeikäisenä täysin uuden kodin ja tilan rakentamisen. Tämä on isovanhempieni Yrjön ja Annan tarina, heidän seikkailunsa.

Toinen korjattu painos